

Ferge Zsuzsa

„Adatok és adalékok” kötet 50 év távolából

„A világ statisztikája – a statisztika világa”

KSH ünnepi konferencia

2010. október 14

Lehet-e a diktatúrának jó statisztikája?

Elvben nem:

- A nyilvánossággal csak „jó híreket” szabad közölni; a rossz hírt hozó bűnös;
- Titkos statisztikák arról készülhetnek, ami a diktatúra számára fontos – torzított bázis;
- tehát elvben a jó statisztika kizárt.

Eppur si...

További kutatásokat igényelne, hogy a korabeli (1950-es évek) diktatúrákban milyen statisztikák készültek és kinek a számára.

Azt sejtem, hogy az akkori magyar helyzet kivételes:

A hivatal elnökének, Péter Györgynek szakmai és erkölcsi tisztessége megmentette és továbbfejlesztette a hiteles adatgyűjtést és adatszolgáltatást – noha abszurd feltételekhez kellett igazodnia.

1950-1955: a „néma” statisztika kora

Alapvető kiadványok hiányosan, kis példányszámban jelennek meg:

- Magyar Statisztikai Évkönyv, ami korábban évente jelent meg nyilvánosan:
  - 1950-ben megjelent 350 példányban
  - 1953-ban megjelent 100 példányban
- 1956 nyarától jelent meg újra évente
- Nyilvánosság egészében nagyon korlátozott

Példák a nyilvánosság korlátozására: „kutatói anyag”

Beruh. 7/1953. november 5.

„A beruházások tervezéséről, 1950-1953”.

(sárga borítós, fűzött, sokszorosított)

Benne: **Kutatói anyag (utólagos pecsét)**

Megjelent példányok száma: 50

E példány sorszáma: x

Példák a nyilvánosság korlátozására: minimális példányszám

Ált 17/ 1953. II.10

„Életszínvonal 1949-1952”.

- **Kutatói anyag**
- **Elkészült példányok száma: 15**
- E példány sorszáma: x

Példák a nyilvánosság korlátozására: „szigorúan titkos”

- Beruh. 6/1953. X. 3.

„Néhány alapvető hiányosság az ipar és építőipar területén”.

Kutatói anyag

Elkészült példányok száma: 46

Pirossal belenyomva:

Szigorúan titkos

00121/1963

Példák a nyilvánosság korlátozására: „Vissza a TÜK-nek”

Beruh 1/1955. VIII.23

„Üzembe nem helyezett beruházások 1954-ben és
1955. I. félévben”

Kutatói anyag, korlátozott példányszám.

Benne pecsét: (a TÜK jelentése: Titkos Ügykezelés)

E JELENTÉS
1956. MÁRCIUS 31-IG
VISSZAKÜLDENDŐ A KSH
TÜK-nek

Tabuosztatás nyilvánossággal

- 1956 őszétől újra nyilvános Évkönyv, Zsebkönyv, Havi Közlemények
- Döntött a KSH a nem-nyilvános jelentések megismertetéséről, sok mentegetőzéssel:
  - „hogya dolgozók áttekintést kapjanak az elért eredményekről, valamint az esetleg jelentkező hibákról”;
  - A Központi Vezetőség 1953-tól 1957 elejéig több határozatban szólított föl mélyreható elemzésre, mert „az eredmények mellett hibák is voltak” ....

Eredmény: az „Adatok és adalékok” kötet

Az „Adatok és Adalékok a népgazdaság fejlődésének tanulmányozásához” (KSH 1957. augusztus) kötet egy évi munka után jelent meg.

De a gyávaság vagy óvatosság ezzel nem múlt el végleg: A felhasznált mintegy 100 kiadványból egyetlen egy sem szerepel még az 1987-ben kiadott centenáris bibliográfiában:

„Statisztikai adatforrások bibliográfiája 1867-1967. Hivatalos statisztikai kiadványok – a lehetőség szerint teljes áttekintést nyújtó – centenáris bibliográfiája. 1987. KSH Könyvtára.”

Tabu-döntés stílussal is

- A nem-nyilvános jelentések (vagy 5 pl-ban készült feljegyzések) még címükben sem mindig óvatoskodóak, pl.:

„Néhány alapvető hiányosság az ipar és építőipar területén”. Beruh. 6/1953. X. 3.

- „Felesleges termékek gyártása”, Ip.5/1953. márc.11.
- „Az anya-és csecsemővédelem főbb hiányosságai”. Eü 7/1953. okt.7.

Tabu-döntés tartalommal (1)

Felesleges termékek drágán

„Az iparvállalatok által gyártott termékek egy része nem alkalmas sem az adott fogyasztási, sem az adott termelési szükségletek kielégítésére.”

Okok:

- *„Globális” teljesítés, legyen minél drágább. (Nehezebb, anyagigényes termékek, stb.)*
- *ezt nem akadályozza „sem a jelenlegi pénzügyi, sem a hitelrendszer, sem a vitás kérdéseket eldöntő joggyakorlat”.*

Tabu-döntés tartalommal (2)

„A fő hiba abban állt, hogy a beruházások nem voltak elég hatékonyak.”

- Cél, hogy *„minél többet ruházzunk be”* – feltételek nélkül (*„A beruházási tervek teljesítésének ellenőrzése is csak arra korlátozódott, hogy a beruházók elköltötték-e a rendelkezésükre bocsátott pénzeszeget...”*)
- A források *„túl nagy részét fordítottuk új nagy létesítményekre, túl kis részét a meglévő üzemek korszerűsítésére....”* – akár gépfelújításra.
- Rossz tervezés stb. miatt nem összehangolt építkezések, ezért *„mértéken felül megnőtt a befejezetlen beruházások állománya”*, ezt – tévesen - a beruházások leállításával akarták korrigálni.

Tabu-döntés tartalommal (3)

Gazdaság társadalmi összefüggéseinek mellőzése

Iparosításért túlzott áldozatokat hoztunk. Hibák:

- „ - a beruházásokra a nemzeti jövedelemnek olyan nagy hányadát fordítottuk, mely mellett *nem volt biztosítható a lakosság fogyasztásának megfelelő mértékű, folyamatos növelése;*
- - a beruházásokra fordított összegben belül olyan sokat fordítottunk termelő és ezen belül ipari célokra, hogy *erőnkből nem futotta például a lakásépítkezésekre (...és más ágazatokra)*
- - *nem számoltunk azzal, hogy az új létesítményeket hogyan tudjuk ...megfelelően működtetni* (pl. képzett munkaerő)

111. o. Jelentés 1955

Tabu-döntés tartalommal (4)

Megfigyelt társadalmi bajok kimondása

Ami 15 példányban jelent meg:

„Az 1952. évi reálbérek színvonala 16,4 %-kal alacsonyabb, mint az 1949. évi. A névleges bérek emelkedése ugyan 55,1% volt, az árak 85,5%-os növekedése azonban a reálbérek csökkenését eredményezte”.

(342. o. Ált. 17, 1953. febr.)

Mindemellett: Újító módszertani munka is folyt sok területen

Pl: indult a háztartásstatisztika- diktatúrában ez sem könnyű; indult a nemzeti számlarendszer számítás, stb. Egy példa az érzékeny valóság-követésről:

„1948. óta a dolgozók fogyasztását szolgáló legkülönbözőbb fogyasztási cikkek minősége, elsősorban az iparcikkeké, nem elhanyagolható mértékben romlott” .

- Rosszabb munka, rosszabb anyag miatt. Ebből anyagromlás mérhető.
- Ez növeli a szokásosan mért árindexet.
(A számítások szerint 1949 és 1953 közt a hivatalos árindex alapján mért reálbérindex 87%, a minőséget figyelembe vévővel 80%.)

Összefoglaló gondolati keretek

Tervgazdaság és politika mély kritikája:

- **Formális teljesítésekre ösztönzés, „papírország”**
- **Nincsenek automatizmusok, nincs ellenőrzés, nincs korrekció**
- **Az emberek kevésbé fontosak, mint a gazdaság**

(Innen indult az „új mechanizmus” szükségességének gondolata)

Az „Adatok és adalékok” kötet mai olvasatának tanulsága számomra:

A tudományos tisztesség és erkölcsi bátorság példamutató ötvözete -

Minta lehet a statisztikai szakma számára

Köszönöm a figyelmet!